

PSIXOLOGIYADA SHAXS PSIXOLOGIYASI

Maxamedova Saxiba Abduraxmanovna

*Toshkent viloyati Chinoz tumani
18-maktab psixolog*

Annotatsiya: *"shaxs" tushunchasi psixologiyada eng ko'p qo'llaniladigan tushunchalardan biridir. Psixologiyada o'rganilgan barcha hodisalar ushbu tushuncha atrofida aylanadi. Inson ruhiy dunyosi qonunlariga qiziqqan har qanday olim yoki tadqiqotchi shaxsning ijtimoiyligi va uning jamiyat bilan munosabatlari haqidagi savoldan qochib qutula olmadi. Ushbu maqolada inson psixologiyasi, shaxsiyat, jamiyat rivojlanishidagi imkoniyatlar haqida fikr-mulohazalar berilgan.*

Kalit so'zlar: *jamiyat, rivojlanish, psixologiya, tizim, shaxs, sifat, vazifa.*

KIRISH

Jamiyat taraqqiyotida inson bu jamiyatning asosiy omili, ishlab chiquvchisidir. Uning shakllanishi, o'ziga xos xususiyatlari, tarbiyasi bu jamiyatda sodir bo'ladi. Psixologiya fani insonning shaxs sifatida tarkibi, unga ta'sir etuvchi omillar, uning mexanizmlari haqida aniq ma'lumotga ega. Inson dunyoga inson sifatida keladi. Bu inson oddiygina insoniyat vakili sifatida baholanishi atamasi bilan bog'liq. Faqat tashqi ta'sirlar natijasida o'qituvchilarning vazifalarini bajaradigan talaba, qoida tariqasida, o'quv faoliyatining haqiqiy sub'ektiga aylanadi. Har bir inson o'ziga xos ijtimoiy fazilatlarini birlashtirgandagina shaxsga aylanadi. Psixologiyada amaliy faoliyat va munosabat jarayonida shakllanadigan va ijtimoiy munosabatlarning shaxsga ta'siri darajasi va sifatini belgilaydigan tizim shaklidagi ijtimoiy sifat shaxs tushunchasi bilan ifodalanadi.

Shaxs-ijtimoiy va shaxslararo munosabatlar ob'ekti, ongli faoliyat sub'ekti bo'lgan shaxs. Shaxsning eng barqaror tasnifi uning jamiyatdagi murakkab ijtimoiy munosabatlar bilan bevosita aloqasi, uning ijtimoiy faoliyatga nisbatan ob'ekti, sub'ekti bo'lishidir. Insonning eng mustahkam fazilatlaridan biri shundaki, u bu tashqi, ijtimoiy ta'sirlarni o'z ongi va idroki (ob'ekti) bilan idrok etadi va keyin bu ta'sirlarning sub'ekti sifatida harakat qiladi. Oddiy qilib aytganda, inson bolasi yoshligidanoq "mening qaytishim", "bizning dunyomiz" ijtimoiy muhitiga sho'ng'iydi. Bu biz biladigan va har kuni siqib chiqaradigan siyosat, qonun va aql dunyosi. Bu kelishuvlar, nizolar, hamkorlik, an'analar, urf-odatlar va turli tillar dunyosi bo'lib, unda ko'plab qoidalar ko'pchilik tomonidan kelishilgan, ba'zilari esa qisman kelishilgan.

Bu itoatsizligi jamiyat tomonidan qoralanadigan va ta'qib qilinadigan qoidalar va me'yorlar dunyosi. Bundan xulosa qilish kerak agar inson jamiyatdagi barcha tartiblarning sub'ekti bo'lsa, demak, jamiyat ijtimoiy intizom va tartibning, madaniyatning batafsil namoyonidir.

ADABIYOT TAHLILI VA METODOLOGIYASI

Shaxs sifatida etuk bo'lmagan shaxs bo'ladi. Buni hayvonlar orasida tarbiyalangan bolalar misolida ko'rish mumkin. Ammo shaxsni shaxsga aylantirishda qanday omillar kerak? Umuman odamni kim deb ataymiz? Biror kishini tasvirlashda rus psixologi S. Rubinshteynning qarashlariga e'tibor qaratish lozim. Olimning fikricha, odam ato o'ziga xos xususiyatlari bilan individualdir. Insonning atrofdagilarga, borliqqa ongli munosabati va har qanday faoliyatga jalb etilishi uning shaxs ekanligidan dalolat beradi. Inson insonning atrof-muhitga va o'ziga bo'lgan munosabatini belgilaydi. Insonning atrof-muhitga munosabati, eng muhimi, uning dunyoqarashi, intilishlari, qiziqishlari, e'tiqodlari va boshqalarga bo'lgan munosabatidagi faoliyatida namoyon bo'ladi.

Demak, inson bu onnga ega bo'lgan, ma'lum bir ijtimoiy-iqtisodiy shakllanishda yashaydigan, ma'lum bir faoliyat bilan shug'ullanadigan shaxsdir. Shaxsning shakllanishi uzoq muddatli, murakkab va tarixiy jarayon bo'lib, shaxs ijtimoiy rivojlanish mahsuli sifatida ko'plab fanlarni, shu jumladan falsafani o'rganish ob'ekti hisoblanadi. Sotsiologiya pedagogika, psixologiya, etika, tibbiyot va boshqa fanlar uning turli jihatlarini o'ziga xos tarzda o'rganadi. Insonning shakllanishi haqida gapirganda, albatta, u yashaydigan muhitning, odamlarning, jamiyatning roli juda katta.

MUNOZARA VA NATIJALAR

Yunon tilidan tarjima qilingan psixologiya-bu ta'limot, qalb haqidagi bilim ("psixika" ruhani, "logos" ta'limot, bilimni anglatadi). Bu insonning aqliy hayoti va faoliyati qonunlari va odamlar jamoalarining turli shakllari haqidagi fan. Psixologiya fan sifatida psixikaning faktlari, qonuniyatlari va mexanizmlarini o'rganadi (A. V. Petrovskiy). Psixologiyaning ob'ekti nafaqat o'ziga xos va individual shaxs, balki turli xil ijtimoiy guruhlar, massalar va odamlar jamoalarining boshqa shakllari va boshqa yuqori darajada tashkil etilgan hayvonlar bo'lib, ularning ruhiy hayotining xususiyatlari psixologiyaning zoopsixologiya kabi sohasida o'rganiladi. Biroq, an'anaviy ravishda psixologiyaning asosiy ob'ekti insondir. Bunday holda, psixologiya-bu turli sharoitlarda va ularning hayoti va faoliyatining turli bosqichlarida odamlar psixikasining paydo bo'lishi, shakllanishi, rivojlanishi, faoliyati va namoyon bo'lishini tartibga soluvchi qonunlar haqidagi fan.

Shaxsning tuzilishini va uning paydo bo'lishi va rivojlanish qonuniyatlarini bilmasdan, o'sib borayotgan inson shaxsini loyihalash va tashxislash, uni shakllantirishning eng qulay shartlari va samarali usullarini aniqlash mumkin emas. Ma'lumki, inson shaxsiyati atrofdagi narsalar va ijtimoiy dunyo bilan faol o'zaro ta'sir jarayonida shakllanadi, o'zini namoyon qiladi. Insonning "antogenetik" rivojlanishi jarayonida NT va shaxsning tarkibi, biologik va ijtimoiy omillar tashqi taassurotlarning ta'sirini ta'minlaydigan kuchli ichki muhitni yaratish uchun o'zaro ta'sir qiladi. Bunday sharoitda insonning anatomik va fiziologik qobiliyatlari nafaqat o'zini namoyon qiladi, balki inson aqliy faoliyatining ma'lum aqliy funktsiyalarini va nisbatan kuchli aqliy xususiyatlarini va ularning tizimlarini inson faoliyati sifatida

ta'minlaydigan neyrodinamik va hissiy-istiqbolli organlarning mexanizmlari sifatida rivojlanadi. tarkibni topadi, o'zgartiradi va topadi.

Darhaqiqat, yashash tabiiy va madaniy ehtiyojlarini qondirish, shuningdek, atrof-muhitga alohida yondashish qobiliyatiga ega bo'lishi kerak. Tug'ilganda, inson shaxs faqat inson hayoti uchun zarur bo'lgan tomurcuklanma qobiliyatlarini meros qilib oladi. Ushbu imkoniyatning o'zi oldingi avlodning ijtimoiy tajribalarini o'zlashtirish jarayonida, kattalar bilan muomala qilishda ta'lim va tarbiya jarayonida singdirilgan. Shuning uchun, bolalikdan, bu tajribalarni o'zlashtirish davrida inson mustaqil yashash uchun o'z imkoniyatlarini shakllantiradi va rivojlantiradi. Ko'p ish qilish uchun unga hayotining 14 soati, ba'zan undan ham ko'proq vaqt kerak bo'ladi.

Psixologlar o'quv boshlanishida o'quvchilarning xatti-harakatlariga ta'sir qiluvchi bir qator omillarni aniqlaydilar. Bularga kun bo'yi rejimning keskin o'zgarishi kiradi. Darsdan keyin ko'plab bolalar o'zlariga qoldiriladi, o'z vaqtlarini mustaqil ravishda taqsimlashlari kerak, bu ular uchun yomon, tartibsiz va charchagan. Qo'shimcha charchoq, shuningdek, maktabga kelishi bilan bola har doim og'ir aqliy faoliyat bilan shug'ullanishini, bolalar bog'chasida esa uning kuni asosan qiziqarli o'yin bilan to'ldirilganligini keltirib chiqaradi.

Maktabdagi butun hayot o'qituvchining shaxsiyati bilan bog'liq va o'qituvchining bolaga nisbatan pozitsiyasi bolalar bog'chasi o'qituvchisining pozitsiyasidan farq qiladi. O'qituvchi bilan munosabatlar yanada samimiy edi, u o'qituvchiga nisbatan amalga oshirildi, ular faqat o'quv faoliyati jarayonida rivojlanadi va ishbilarmon va cheklangan bo'lib, bu boshlang'ich o'quvchilarni biroz cheklaydi, keskinlikni keltirib chiqaradi.

Maktabda birinchi marta o'qishga qiziqishni uyg'otish, murakkab o'quv faoliyatini engillashtirish uchun muhim omil-bu darsda o'yin holatini joriy etish, didaktik o'yinlardan foydalanish. Maktabgacha yoshdagi bola kabi harakatga bo'lgan ehtiyoj kuchli bo'lib qolmoqda. Ko'pincha, bu bolaning darsga e'tiborini qaratishiga to'sqinlik qiladi, u doimo harakat qilish, sinf atrofida yurish istagini his qiladi. Ko'pgina bolalar darsda o'zlarini tutib, tanaffusda alohida harakatchanlikni namoyon etadilar va shu qadar qattiq yuguradilar va sakraydilarki, ular charchaydilar va shu bilan darsda ish faoliyatini pasaytiradilar. Shuning uchun o'qituvchi, shuningdek, bolalar bog'chasi o'qituvchisi, tanaffuslarda ochiq o'yinlarni o'z ichiga olgan holda, bo'sh vaqtlarini tashkil qilishi, shuningdek, darsda harakat qilish imkoniyatini berishi kerak [1-2].

Yangi etakchi faoliyat ta'siri ostida yosh o'quvchilar motivlarning yanada barqaror tuzilishini shakllantiradilar, bunda o'quv faoliyati motivlari etakchiga aylanadi. Ulardan ba'zilari o'quv jarayonida paydo bo'ladi va o'quv faoliyatining mazmuni va shakllari bilan bog'liq, boshqalari esa o'quv jarayonidan tashqarida yotadi. Ikkinchisi, o'z navbatida, keng ijtimoiy motivlarga (yaxshi ishlash, maktabni tugatgandan so'ng institutga kirish va h.k.) va shaxsiy motivlarga bo'linadi. Ular o'zlarining farovonligiga intilishni aks ettiradi (kattalar maqtoviga sazovor bo'lish, yaxshi baho olish).

O'quv faoliyati o'zlashtirilgach, to'g'ridan-to'g'ri o'quv jarayoniga xos bo'lgan motivlar ham rivojlanadi. Avvalo, bu faoliyat usullarini, o'qish, chizish jarayonini va keyinchalik o'quv fanining o'ziga bo'lgan qiziqishdir. Odatda, birinchi sinf o'quvchilari hali ham sevimli o'quv fanini ta'kidlay olmaydilar. Ular to'rt, beshta ob'ektни chaqirishadi, lekin birinchi navbatda ularni harakat usullari bilan o'ziga jalb qilganlar. Bilish jarayonining o'ziga qiziqishning ahamiyatini alohida ta'kidlash va ta'kidlash kerak. Bolada bunday qiziqishning namoyon bo'lishi uning doimiy bilim faolligini hech qanday maxsus stimullarsiz anglatadi. Ta'kidlanishicha, bilimga aniq qiziqishi bo'lgan bolalar uchun bu jarayonning o'zi katta zavq bag'ishlaydi. Boshlang'ich sinflar uchun amaldagi dastur bolalarning aqliy rivojlanishining yuqori darajasini ta'minlaydi, birinchi navbatda ularning boshlang'ich maktab o'quvchisining o'quv motivlari tarkibidagi eng muhim narsa sifatida bilish jarayoniga bo'lgan qiziqishini uyg'otishni maqsad qiladi. Shunday qilib, turli xil ta'lim motivlari, ularni keltirib chiqaradigan sabablar va shunga mos ravishda o'qituvchining ijobiy, ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan ta'lim motivlarini rivojlantirish bo'yicha doimiy ishi yosh o'quvchining shaxsiyatini rivojlantirishda asosiy omil hisoblanadi.

O'qishning ikkinchi yoki uchinchi yilida talabaning sinf jamoasiga munosabati o'zgaradi. Ushbu o'zgarishlar, birinchi navbatda, o'qituvchining o'qishi va shaxsiyatiga yangi munosabat bilan bog'liq bo'lib, o'qituvchining shaxsiyati ahamiyatsiz bo'lib qoladi, ammo ular bilan birga bo'lgan o'rtoqlar, sinfdoshlar bilan yaqin aloqalar o'rnatiladi. Ular bilimlarni o'rganadilar, o'yinlar, musobaqalar, kampaniyalar bilan bog'liq ijtimoiy hayotda qatnashadilar. Asta-sekin, sinf jamoasida ishbilarmonlik aloqalari va munosabatlar har bir yigitning xatti-harakatlarini axloqiy baholash bilan qo'llab-quvvatlana boshlaydi. Ular tengdoshlar shaxsiyatining u yoki bu tomonlarini tobora ko'proq anglay boshlaydilar.

O'qituvchi barcha holatlarda o'z jamoasining kichik guruhlarining qadriyatlarini bilishi, rahbarlarni bilishi, ular orqali guruh a'zolariga mohirona ta'sir qilishi, aktivni tanlashda har doim uning fikri va istagini hisobga olishi kerak. Kichik guruhlardagi munosabatlarning xususiyatlari, boshlang'ich maktab o'quvchilarining shaxslararo munosabatlari o'qituvchining o'rganish mavzusi bo'lishi kerak. Bu unga sinf aktivini to'g'ri ajratishga yordam beradi, uning jamoaga va individual o'quvchilarga ta'sirini osonlashtiradi va jamoadagi bolalarning munosabatlarini tartibga solishga yordam beradi.

Tuyg'ular. O'quv faoliyati yosh o'quvchining his - tuyg'ularining mazmunini o'zgartiradi va shunga mos ravishda ularning rivojlanishining umumiy tendentsiyasini belgilaydi-tobora ko'proq xabardorlik va vazminlik. Hissiy sohaning o'zgarishi, maktabga kelishi bilan, bolaning qayg'usi va quvonchi o'yin faoliyati jarayonida bolalar bilan o'yin va muloqot bilan emas, balki unga bo'lgan ehtiyojni qondirishi va birinchi navbatda o'qituvchining uning ta'lim faoliyatini baholashi, unga bo'lgan ehtiyojni qondirishi bilan belgilanadi. va birinchi navbatda - o'qituvchi tomonidan uning muvaffaqiyatlari va muvaffaqiyatsizliklarini baholash, unga qo'yilgan belgi va boshqalarning u bilan bog'liq munosabati.

Xulosa

Insonning shaxs sifatida atrof - muhit - uning odamlar va atrofdagi narsalar bilan munosabatlari ularning samarali faoliyatida, odamlar o'rtasida yuzaga keladigan munosabatlarda aks etadi. Inson shaxs sifatida faqat boshqa odamlar bilan munosabatlarda shakllana boshlaydi. Bu shuni anglatadiki, inson insoniyat jamiyatida yashaydi, qandaydir faoliyat bilan shug'ullanadi, til orqali boshqalar bilan normal muloqot qila oladi, yuqori darajada rivojlangan shaxsdir.

Xulosa

Inson turli guruhlariga kirganda, u turli rollarda turli vazifalarni bajaradi. Ba'zi bolalar oilada yaramas va injiq, maktabda esa tengdoshlari orasida kamtar, odobli va quvnoq. Ishda juda jiddiy odam sayohatga chiqayotganda kulgili va qiziquvchan bo'lishi mumkin. Ko'pincha odam turli vaziyatlarda o'xshash fazilatlarini namoyon qiladi. Insonning ruhiy holatidagi o'zgarishlar tashqi muhit va ijtimoiy tarbiyaga bog'liq. Shaxsning nisbatan barqaror va nisbatan o'zgaruvchan xususiyatlari murakkab birligidan tashkil, ya'ni bir dinamik tuzilishi, yaxlitligi va kishilik xususiyatlari o'zaro bog'liqlikda iborat.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimova V. M. ijtimoiy psixologiya asoslari. - T.: "O'qituvchi", 1998.
2. Goziev E. Psixologiya. T.: O'qituvchi, 1999.
3. Anikeeva N. P. jamoadagi ruhiy muhit. T.: O'qituvchi, 1997.
4. Andreeva G. M. ijtimoiy psixologiya. M.: 2000. 5. Andizova T. M. boshqaruv aloqasi psixologiyasi. T.: 2000.